

EUDJEN ČINČ¹, ROMÂNIA / SERBIA

Cuvinte-cheie: credință, convingere, superstiție, cercetare, tineri.

Crez, credință și superstiție în rândul viitorilor muzicieni și al educatorilor

Rezumat

În vremuri de mari schimbări în lume, imprevizibile și turbulente—în contextul confruntării dintre o nouă dreaptă și o nouă stângă, dintre globalism sau progresism și așa-numitul tip de suveranism „trumpist”—este interesant să încercăm să observăm modul în care credința și convingerile își găsesc calea. Scopul cercetării, ale cărei rezultate constituie subiectul acestei lucrări, a fost analizarea atitudinilor față de propria credință, convingeri și superstiții, precum și a formelor de manifestare a toleranței sau intoleranței religioase în rândul tinerilor—în special a viitorilor muzicieni, dar și a viitorilor educatori preșcolari, care modelează opinii și direcții pentru viitoarele generații. Lucrarea de față analizează rezultatele cu accent pe atitudinile tinerilor față de superstiție, precum și pe relația dintre credința în sensul tradițional și fenomenul superstiției.

¹ Conf. Univ. Dr. habil, Universitatea de Vest din Timișoara, Facultatea de Muzică; Școala de Înalte Studii pentru Educatori și Asistenți Medicali Vârșeț.

Keywords: faith, belief, superstition, research, youth.

Belief, Faith, and Superstition among Future Musicians and Preschool Teachers

Summary

In a period of profound, unpredictable, and turbulent global transformations—marked by the confrontation between the new right and the new left, between globalism and progressivism, and the so-called "Trumpist" model of sovereigntism—it is worthwhile to examine how faith and personal convictions are articulated and expressed. The research on which this paper is based sought to examine young people's attitudes toward their own faith, beliefs, and superstitions, as well as the manifestations of religious tolerance and intolerance among them. The study focuses primarily on future musicians, but also includes prospective preschool educators, both of whom will help shape the values and worldviews of future generations. This paper presents the findings with particular emphasis on young people's attitudes toward superstition and on the relationship between faith in its traditional religious sense and superstition.

Crez, credință și superstiție în rândul viitorilor muzicieni și al educatorilor

Cercetarea descrisă a fost realizată între lunile decembrie 2024 și mai 2025 și a inclus studenți din două instituții de învățământ superior din două țări — și anume, Școala de Înalte Studii pentru Educatori și Asistenți Medicali din Vârșeț, Serbia, și Facultatea de Muzică și Teatru din cadrul Universității de Vest din Timișoara, România. Subiecții au inclus studenți ai ciclului de licență și masterat din ambele instituții. Numărul total al subiecților a fost de 105, dintre care 69 au fost din Serbia și 36 din România. În ceea ce privește structura de vârstă, subiecții au avut între 18 și 49 de ani. Din punctul de vedere al sexului, 77,14% au fost femei, ceea ce este de înțeles având în vedere contextul instituțional al cercetării, în timp ce 22,86% au fost bărbați. Majoritatea subiecților (68,57%) proveneau din mediul urban, în timp ce 31,43% au declarat că provin din medii rurale.

Deoarece cercetarea s-a concentrat pe populația studentescă, nivelul de educație al respondenților a fost irelevant pentru studiul nostru, întrucât majoritatea au absolvit învățământul secundar ca ultim nivel de studii înainte de universitate.

Mai relevantă pentru cercetarea noastră a fost însă, structura respondenților din punctul de vedere al apartenenței religioase. Marea majoritate a subiecților din Serbia s-a declarat ca aparținând Bisericii Ortodoxe (82,60%), în timp ce restul au fost indeciși sau nu au oferit un răspuns. În rândul respondenților din România, 41,66% s-au declarat ortodocși, 25% romano-catolici, iar restul s-au identificat ca aparținând bisericilor baptiste sau penticostale, ori ca neaparținând vreunei confesiuni tradiționale.

Ortodoxia consideră superstiția o formă de credință falsă prin care Dumnezeu este defăimat. În concepția Bisericii, superstițioșii comit păcat deoarece superstiția falsifică adevărul divin și poate fi uneori, considerată echivalentă sau asemănătoare cu vrăjitoria². Teologii ortodocși subliniază că superstiția este interzisă și absolut incompatibilă cu credința adevărată din mai multe motive. Cea mai importantă este abordarea ei fatalistă asupra vieții: omul devine un „spectator al propriei vieți”, crezând că, dacă intervine superstiția, rezultatul este inevitabil și nu se mai poate face nimic. Biserica, în schimb, oferă mereu speranță prin învățăturile sale, subliniind corectarea continuă a comportamentului în acord cu normele religioase și sociale — ceea ce teologia numește *mântuire*. Superstiția, dimpotrivă, exclude rolul lui Dumnezeu. O pisică neagră care îți traversează drumul sau auzirea unei bufnițe care prevestește moartea, capătă astfel, mai multă greutate decât providența divină. O astfel de viziune asupra lui Dumnezeu este inacceptabilă pentru Biserică, deoarece Dumnezeu este atotputernic și biruitor asupra oricărui rău; nimic nu se întâmplă fără cunoașterea și îngăduința Sa.

Argumentele teologice împotriva superstiției sunt numeroase, deși nu reprezintă subiectul principal al acestui studiu. Le menționăm pe scurt pentru a înțelege atitudinile

² Bobrinskoy, Boris (2004). *Taina Bisericii*. Alba Iulia.

subiecților și inconsistența frecventă dintre percepția lor personală asupra credinței și normele religiei pe care o declară.

Atunci când frica de Dumnezeu - uneori reinterpretată prin superstiție ca fiind doar o teamă de pedeapsă supremă - se transformă în frica de evenimente exterioare, superstiția devine de fapt o religie în sine. În acest sens, bisericile tradiționale (nu doar cea romano-catolică sau ortodoxă, ci și diversele confesiuni protestante) au identificat numeroase superstiții și i-au îndemnat pe credincioși să le abandoneze: evitarea anumitor activități în zile specifice, evitarea pisicilor negre, evitarea trecerii pe sub scări, faptul că două persoane nu ar trebui să folosească același prosop și altele³.

Biserica este de asemenea, împotriva purtării de amulete, a trecerii unei găini peste un mormânt la înmormântări, a spargerii de vase de ceramică la înhumări, a credinței că bufnița prevestește moartea, este împotriva aruncării monedelor într-o fântână a dorințelor, a concepției conform căreia este nepotrivit să fie botezat mai mult de un copil în aceeași apă și a altor practici similare. Superstiția include, de asemenea, credința că administrarea Sfintei Împărtășanii bolnavilor aduce inevitabil moartea, mai ales în cazurile de boală gravă, sau că Taina Maslului are rolul doar de a grăbi decesul. Întâlnirea cu un preot nu este un blestem sau un semn al nenorocirii. Alte forme includ credința în vise, ghicitul în zațul de cafea, băutul în lemn sau purtarea de fire roșii.

Biserica Ortodoxă consideră Sfânta Scriptură esențială, dar nu permite interpretarea ei individuală și subiectivă. Interpretarea oficială este oferită prin dogmă, deoarece Scriptura este de inspirație divină și indispensabilă pentru credința adevărată. Totuși, doar cei pregătiți și instruiți au voie să o interpreteze, să o citească și să o studieze într-un mod adecvat caracterului său sacru⁴.

Încă de la începuturile Bisericii, de la Hristos Însuși, a existat problema comportamentului corect înaintea Domnului, fără a cădea în superstiție, iluzie sau coincidență. Este suficient să ne amintim episodul biblic în care fariseii l-au acuzat pe Mântuitor că face minuni în zi de sâmbătă. Atunci ca și acum, credința trebuie să izvorască din iubire. Dacă acționăm din frica de tipul „Dumnezeu ne va pedepsi altfel”, acesta este cel mai clar semn al superstiției și nu al credinței. Adesea, comportamentele percepute ca fiind religioase sunt, de fapt, expresii ale superstiției. Acest lucru poate proveni din ignoranță, lipsă de angajament, percepții individualiste și egoiste asupra realității cultivate de lumea actuală sau dintr-un eșec al rolului catehetic al Bisericii — ce poate reprezenta subiectul al unui alt studiu.

Unele superstiții derivă din evenimente istorice reale care au produs suferință și teamă, persistând până astăzi. „Celebrul” număr 13 de vineri își are originea în persecutarea Templierilor, ordonată de regele Filip cel Frumos al Franței cu aprobarea papală, vineri 13 octombrie 1307. „Cele trei ore rele” de marți amintesc unul dintre cele mai tragice evenimente din istoria creștină — căderea Constantinopolului în mâinile otomanilor, marți

³ Поповић, Јустин (1980). Догматика православне цркве; књига друга, Београд, pg.60-65.

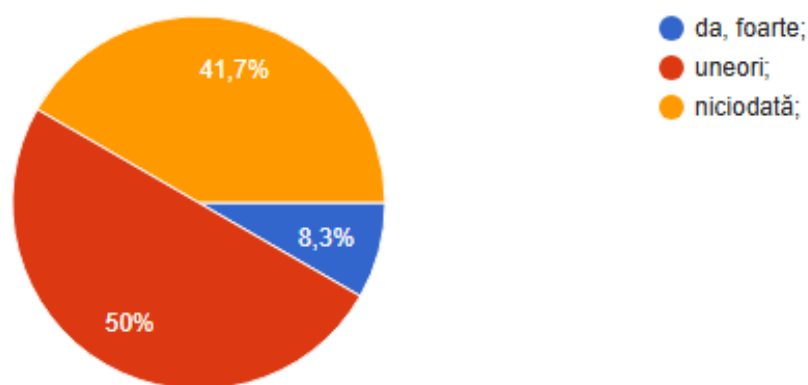
⁴ Sfântul Nicolaie Velimirovici (2004). *Credința sfinților. Catehismul Bisericii Ortodoxe*. București: Editura Sofia.

29 mai 1453, în jurul orei trei dimineața. Superstiția potrivit căreia două persoane nu ar trebui să se șteargă cu același prosop ar fi putut apărea inițial din epidemii reale legate de igienă și transmiterea bolilor.

O corelație deosebit de interesantă în cercetarea noastră privește percepția și atitudinea față de superstiție. Comparând răspunsurile respondenților din Serbia la întrebarea dacă se consideră credincioși în sens tradițional cu răspunsurile lor la întrebarea dacă sunt superstițioși în sens tradițional, observăm că procentul celor care se consideră credincioși corespunde aproximativ cu procentul celor care declară că nu sunt superstițioși — ceea ce este în concordanță cu poziția instituționalizată, tradiționalistă a Bisericii. Mai exact, 47,82% dintre respondenții din Serbia au declarat că nu sunt niciodată superstițioși, procent apropiat de cel al celor care s-au declarat credincioși.

Totuși, atunci când analizăm relația directă la nivel individual, obținem rezultate interesante. Dintre cei care se percep ca fiind credincioși, 69,23% declară că sunt cel puțin uneori superstițioși, ceea ce dovedește încă o dată că experiența personală a unei forme tradiționaliste de credință nu corespunde, în multe cazuri, regulilor acelei credințe. Doar 30% dintre cei care se consideră credincioși au afirmat că nu sunt niciodată superstițioși, ceea ce, raportat la eșantionul nostru, înseamnă că acest procent reprezintă de fapt credincioșii autentici, a căror percepție corespunde formei instituționalizate a credinței reglementate de Biserică.

Pe de altă parte, există un procent semnificativ de respondenți care declară că nu sunt niciodată superstițioși, dar a căror percepție asupra propriului „statut” de credincioși este fie inexistentă, fie ambivalentă. Mai precis, din totalul celor care au declarat că nu sunt superstițioși, 54,54% au afirmat simultan că nu sunt credincioși sau au răspuns cu „da și nu”. Prin urmare, în cazul nostru, nu putem concluziona că absența credinței — sau cel puțin a percepției acesteia în sens tradițional — este „umplută” de superstiție. Educația lipsită de o componentă religioasă reală, mediul familial sau poate alți factori încă nestudiați conduc la această situație interesantă, dar explicabilă.

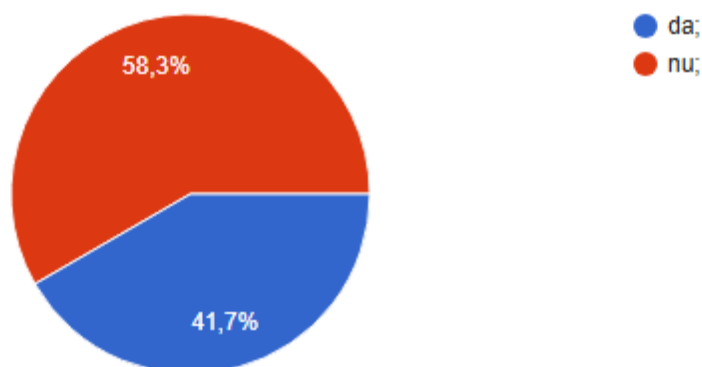
Sunteți o persoană superstițioasă în accepțiune tradițională (evitați ca pisica neagră să vă taie calea, nu treceți pe sub o scară etc.) ?

În cazul respondenților din România, procentul celor care afirmă că nu sunt niciodată superstițioși este asemănător cu cel din Serbia — 41,7% — ceea ce, analizând valorile absolute, poate fi din nou interpretat ca o corelație logică cu respondenții care se consideră credincioși.

Totuși, la fel ca și în cazul respondenților din Serbia, atunci când analizăm fiecare răspuns în mod individual, observăm că dintre cei care au declarat că se consideră credincioși în sens tradițional, 66,66% au afirmat simultan că sunt cel puțin uneori superstițioși. În eșantionul românesc, acest lucru poate sugera că nici măcar diversitatea apartenențelor religioase ale respondenților nu are o corelație relevantă cu manifestarea superstiției. Mai mult, 80% dintre cei care au declarat că nu sunt niciodată superstițioși au afirmat în același timp că nu sunt credincioși sau au răspuns „da și nu”. Astfel, se conturează o concluzie similară cu cea desprinsă din cazul respondenților din Serbia.

Continuând analiza răspunsurilor oferite de respondenți cu privire la manifestarea superstiției, este interesant de remarcat faptul că un procent ridicat dintre respondenții din Serbia (nu mai puțin de 78,3%) au răspuns negativ la întrebarea: „Aveți obiceiuri superstițioase personale pe care doar dumneavoastră le urmați?”

Se poate spune, așadar, că, deși peste 50% dintre respondenții din Serbia s-au declarat „uneori superstițioși” sau „foarte superstițioși”, aceștia tind să respecte superstițiile tradiționale, și nu unele personale, individuale. Cu alte cuvinte, regulile Bisericii sau ale credinței au fost înlocuite de alte reguli nescrise, dar profund înrădăcinate ale superstiției. Acest lucru este susținut de faptul că toți respondenții care au confirmat că au propriile superstiții personale s-au declarat simultan cel puțin „uneori” superstițioși. În cazul respondenților din România, rezultatele sunt oarecum diferite: un număr mai mare dintre aceștia (41,7%) au declarat că au anumite superstiții personale.

Aveți superstiții proprii pe care le respectați doar Dvs.?

În mod similar cu cazul respondenților din Serbia, un procent ridicat dintre cei care au declarat că au superstiții personale au afirmat, de asemenea, că sunt „uneori” sau „foarte” superstițioși. În glumă sau în mod serios, s-ar putea chiar specula și concluziona că respondenții români sunt „mai creativi” în varietatea modalităților prin care își manifestă superstițiile decât colegii lor sârbi.

Superstițiile — prezente în mod evident într-o măsură semnificativă atât în eșantionul sârb, cât și în cel românesc și întâlnite la un procent considerabil dintre cei care se percep ca fiind credincioși — nu sunt percepute în același mod ca, de exemplu, credințele în diverse forțe supranaturale. La întrebarea: „Vă este teamă de vreo forță supranaturală care nu poate fi explicată rațional (fantomе, apariții, extraterestre)?”, 82,60% dintre respondenții din Serbia și 100% dintre respondenții din România au răspuns negativ. Această atitudine se corelează în mod logic cu percepția acelor respondenți care se consideră credincioși în sens tradițional.

Ceea ce este interesant însă este disocierea dintre prezența evidentă a superstiției și, în același timp, gradul semnificativ mai redus de teamă față de alte fenomene sau evenimente la fel de inexplicabile. Acest aspect ar putea constitui un nou subiect pentru cercetări viitoare. Cert este că ambele „sfere” aparțin iraționalului — iar iraționalul nu poate fi explicat cu succes. Rămâne întrebarea de ce percepțiile și manifestările iraționalului sunt „grupate” în acest mod și nu în altul.

Ne putem întreba: ce este de făcut? Ar trebui superstițiile corectate? Sau ar trebui, de fapt, acceptate ca o formă de exprimare a credinței, în numele libertății religioase? Ar trebui acesta să fie rolul sistemului educațional? După cum am observat în cercetarea noastră, superstiția persistă în rândul respondenților în ciuda nivelului lor de educație și a apartenenței lor la mediul academic. Poate că direcția de urmat se află în oportunitățile oferite de cele mai moderne mijloace de comunicare — rețelele sociale. Sistemul educațional este, din multe puncte de vedere depășit, inert și uneori indiferent față de această problemă. În ceea ce privește Biserica, în viitor aceasta va trebui să găsească un echilibru între dimensiunea catehetică a activității sale și viața liturgică a comunității; altfel, marginalizând importanța învățării și instruirii directe, își va pierde reperele și va trăi în iluzii.

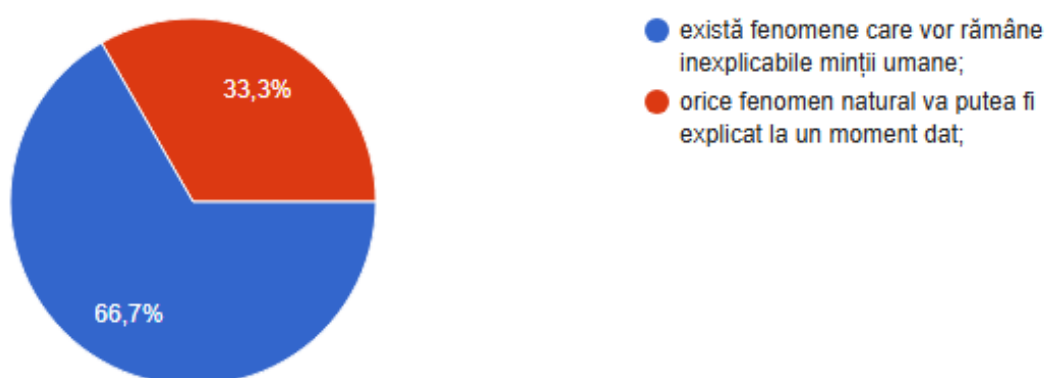
Majoritatea respondenților din Serbia au declarat că nu practică forme transcendente de spiritualitate — în principal yoga (87%) — iar dintre respondenții din România niciunul nu practica această formă de spiritualitate. Acest item a fost inclus în cercetare deoarece, în societățile noastre, practicarea de yoga este redusă în general la o simplă formă de relaxare, fără prea multă atenție acordată detaliilor și ignorând adesea dimensiunea sa fundamental religioasă. Un număr mare de așa-numiți „experți în yoga”, care desprind acest fenomen de contextul său religios și filosofic, fie din superficialitate, fie din dorința de a obține profit rapid din ceva la modă și atractiv într-o viață cotidiană stresantă, nu cunosc sau nu doresc să cunoască cadrul religios al yoga. Nu putem afirma dacă respondenții noștri sunt sau nu familiarizați cu toate aspectele acestei practici și nici nu putem spune cu certitudine care sunt motivele interesului scăzut pentru această formă de spiritualitate; putem doar sugera că, fie în mod subconștient, fie prin educație, aceasta pur și simplu nu a prins rădăcini în rândul respondenților.

Indiferent de direcția în care s-au orientat percepțiile respondenților din cercetarea noastră — fie în ceea ce privește modul în care se consideră credincioși, fie în manifestarea sau absența superstiției — rezultatele studiului au arătat fără îndoială că marea majoritate a respondenților, atât din Serbia, cât și din România, sunt persoane religioase și că expresia

esențială a principiilor credinței este prezentă într-o măsură considerabilă. Mai exact, la întrebarea: „Credeti că există lucruri pe care mintea umană nu le va putea înțelege niciodată sau considerați că orice fenomen din natură va putea fi explicat rațional la un moment dat?”, majoritatea covârșitoare a răspuns că există într-adevăr fenomene la care mintea umană nu va ajunge niciodată (78,3% în Serbia și 66,7% în România).

Perioada umanismului renascentist, caracterizată prin orientarea completă către Om ca măsură a tuturor valorilor, către capacitatea sa de a descoperi lumea, spațiul și fenomenele, a început să creeze una dintre cele mai vechi iluzii ale umanității — aceea că, la un moment dat, vor fi găsite răspunsuri la toate întrebările. Antropocentrismul, care timp de secole a insuflat omenirii aroganța și autosuficiența bazate pe credința că omul este stăpânul lumii, a atins în ultimele decenii apogeul său. Ca specie, credem acum că putem opri încălzirea globală și salva Planeta, de parcă soarta unui corp cosmic care a existat probabil cu miliarde de ani înaintea noastră și care va continua, cel mai probabil, să existe mult după dispariția noastră — ar depinde de noi. Pandemia recentă, al cărei sfârșit este încă proaspăt în memorie, a demonstrat cât de ne semnificative sunt puterea și cunoașterea umană în comparație cu imensitatea și înfinitatea universului și a fenomenelor care ne înconjoară. După atâtea secole de dezvoltare a medicinei, în doar câteva zile lumea a revenit la aceeași metodă de apărare împotriva unui virus, asemenea carantinei medievale.

Cu toate acestea, aroganța umanității ca specie nu încetează. Dimpotrivă, numeroase

Considerați că există fenomene inexplicabile minții umane sau credeți că orice fenomen natural va putea fi explicat rațional la un moment dat?

mișcări și viziuni globaliste asupra lumii, cultivate în special de cei foarte bogați, se bazează pe convingerea că, prin bogăția lor, au atins ceva de natură divină — iar atitudinea lor reflectă această credință. Lipsa contactului cu realitatea va avea însă un cost pentru omenire, cel mai probabil unul foarte mare.

Diferența esențială dintre înțelegerea științifică și cea religioasă a adevărului, dintre viziunea „darwinistă” și cea „teologică” asupra realității, constă tocmai în dilema fundamentală pe care am formulat-o ca întrebare de cercetare: măsura în care credem că,

prin intelect, putem ajunge la plenitudinea realității⁵. Esența credinței nu constă în faptul că ne închinăm lui Hristos, lui Mahomed sau idolilor și nici în faptul că ne temem de o pisică neagră care ne taie calea, ci în măsura în care suntem dispuși să acceptăm că o parte a adevărului și a realității noastre nu poate depinde în întregime de noi — că există și va exista întotdeauna o dimensiune dincolo de capacitatea noastră de înțelegere. Cu alte cuvinte, există ceva mai puternic și mai înțelept decât specia umană, indiferent dacă îl numim Dumnezeu, natură, karma etc. O astfel de atitudine, fundamental religioasă, este prezentă la marea majoritatea respondenților noștri.

Putem, așadar, specula asupra măsurii în care natura umană este în mod inerent religioasă și asupra faptului dacă ateismul autentic există doar într-o măsură foarte limitată. O întrebare cu totul diferită este însă modul de manifestare a religiozității — percepție modelată cel mai adesea de educație, accesul la informație, tradiție, familie și contextul social. Acest aspect a putut fi observat și în rezultatele cercetării noastre. Percepția religiozității nu se aliniază întotdeauna cu regulile formale ale credinței la care o persoană declară că aparține; uneori ea se manifestă prin diverse forme de superstiție. Totuși, atunci când „tragem linie”, ceea ce rămâne incontestabil este manifestarea naturii religioase esențiale a majorității respondenților.

Concluzii

- Nu putem concluziona că absența credinței — sau cel puțin a percepției acesteia în sens tradițional — este „înlocuită” de superstiție. O educație lipsită de o componentă religioasă autentică, influența mediului familial sau alți factori care urmează să fie cercetați pot conduce la această situație interesantă, dar explicabilă;

- Diversitatea eșantionului din punctul de vedere al apartenenței religioase nu prezintă o corelație relevantă cu manifestarea superstiției. În plus, 80% dintre respondenții care au declarat că nu sunt niciodată superstițioși au afirmat simultan că nu sunt credincioși sau au răspuns „da și nu”. Astfel, se conturează o concluzie similară celei observate în cazul respondenților din Serbia;

- În pofida faptului că peste 50% dintre respondenții din Serbia s-au declarat „uneori superstițioși” sau „foarte superstițioși”, aceștia tind să urmeze superstițiile tradiționale mai degrabă decât să manifeste superstiții personale. În acest sens, regulile Bisericii sau ale credinței par să fi fost înlocuite de alte reguli nescrise, dar profund înrădăcinate, ale superstiției. Această interpretare este susținută și de faptul că toți respondenții care au confirmat existența unor superstiții personale au declarat, de asemenea, că sunt cel puțin „uneori” superstițioși;

- Superstițiile, care sunt prezente într-o măsură semnificativă atât în eșantionul sârb, cât și în cel românesc și care se regăsesc la un procent ridicat dintre respondenții care se percep ca fiind credincioși, nu sunt percepute în același mod ca și credințele în diverse forțe supranaturale;

⁵ Preasfințitul Daniil Stoenescu (2009). *Atotprezență și farusie*. Vârșeț.

- Indiferent de direcția percepțiilor respondenților în cadrul acestei cercetări — fie că se consideră credincioși, manifestă superstiții sau nu — rezultatele arată în mod clar că marea majoritate a respondenților, atât din Serbia, cât și din România, sunt persoane religioase și că expresia esențială a principiilor credinței este prezentă într-o măsură considerabilă;
- Percepția religiozității nu se aliniază întotdeauna cu regulile formale ale credinței la care o persoană declară că aparține; uneori aceasta se manifestă prin diverse forme de superstiție. Cu toate acestea, concluzia care se desprinde din cercetare este că majoritatea respondenților manifestă o dimensiune religioasă fundamentală, indiferent de forma concretă prin care aceasta se exprimă.

Bibliografie

- ***Bobrinskoy, Boris** (2004). *Taina Bisericii*. Alba Iulia.
- ***Chifăr, Nicolae** (2008). *Istoria creștinismului*. Sibiu: Editura Universității Lucian Blaga.
- ***Chițescu, Nicolaie**. (2004). *Teologia dogmatică și simbolică*. Cluj-Napoca. Editura *Renașterea*.
- ***Corici, Miron** (2016). *Sociologia religiei – suport de curs*. Timișoara.
- ***Dumea, Claudiu** (2012). *New Age, noua religie pentru o lume globalizată*. Iași: Editura Sapientia.
- ***Păcurariu, Mircea** (2013). *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*. București: Editura Basilica.
- ***Preasfințitul Daniil Stoenescu** (2009). *Atotprezență și farusie*. Vârșeț.
- ***Florensky, Pavel** (1998). *Dogmatică și dogmatism*. București: Editura Anastasia.
- ***Protosinghel Nicodim Mândiță** (2002). *Explicarea Sfintei Liturghii*. București: Editura Agapis.
- ***Sfântul Iustin Popovici** (2017). *Dogmatica Bisericii Ortodoxe*; volumul I, București: Editura Doxologia.
- ***Sfântul Nicolaie Velimirovici** (2004). *Credința sfinților. Catehismul Bisericii Ortodoxe*. București: Editura Sofia.
- * **Поповић, Јустин** (1980). *Догматика православне цркве*; књига друга, Београд.